

Dušana Findeisen

UČIJO SE, TOREJ SO: PRISPEVEK SLOVENSKE UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE K PROCESU PROFESIONALIZACIJE IZOBRAŽEVANJA STAREJŠIH

POVZETEK

Avtorica že desetletja sodeluje v procesu profesionalizacije izobraževanja starejših v Sloveniji. Profesionalizacija novega področja izobraževanja odraslih prispeva k izgradnji družbene vrednosti starejših in njihovega izobraževanja ter družbene vrednosti izobraževanja izobraževalcev starejših odraslih. Avtorica navaja distinktivne značilnosti profesionalizacije, kot so disciplinarno znanje, natančno, avtonomno delo, normativna pravila, ki jih postavljajo člani profesije (slov. stroke). Uporabljena je historična metoda opazovanja skozi oči akterjev, vpletenih v snovanje in razvoj profesionalizacije izobraževanja starejših na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje. Spoznanja bodo vodilo nadaljnjemu razvoju področja.

Ključne besede: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, profesionalizacija, izobraževanje starejših odraslih, izobraževanje izobraževalcev starejših odraslih

THEY LEARN, THEREFORE THEY ARE: SLOVENIAN THIRD AGE UNIVERSITY'S CONTRIBUTION TO THE PROFESSIONALISATION PROCESS OF OLDER ADULT EDUCATION – ABSTRACT

The author has been involved in the process of the professionalisation of older adult education in Slovenia for decades. The professionalisation of older adult education contributes to strengthening not only the social value of older people and their education but also the social value of their educators' education. The author examines the distinctive characteristics of professionalisation, such as disciplinary knowledge, rigorous, autonomous work, and normative rules set by members of the profession. The method used is the historical method of observation through the eyes of actors involved in conceiving and developing the professionalisation of older adult education at the Slovenian Third Age University. The findings will serve the future development of theory and practice in the field.

Keywords: Slovenian Third Age University, professionalisation, older adult education, education of educators of older adults

Dr. Dušana Findeisen, Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, Inštitut za raziskovanje in razvoj izobraževanja, dusana.findeisen@guest.arnes.si

UVOD

Izobraževanje starejših je v okviru vseživljenjskega izobraževanja prepoznano že zgodaj, vsekakor pa na drugi svetovni konferenci Unesca v Montréalu leta 1960.

Kljub temu, da se v Sloveniji z izobraževanjem različnih skupin starejših odraslih v teoriji in praksi ukvarjamo že več kot 40 let, pa v očeh javnosti še zmeraj velja, da gre za nov civilizacijski pojav (Findeisen, 2017b). Presenetljivo je dejstvo, da v času, ko je vseživljenjsko učenje široko deklariran in priznan koncept, ko število znanstvenih študij o izobraževanju starejših izrazito narašča, ko mnogi poskušajo dojeti in analizirati to »novo« družbeno in kulturno stvarnost, mit o tem, da izobraževanje v starosti ni smiselno, še zmeraj živi. Ker naj bi bilo izobraževanje v poznejših letih življenja slaba »naložba«, je dolgo veljalo prepričanje, da tudi izobraževalcem starejših profesionalna rast ni potrebna.¹

V slovenski zakonodaji ni določb, ki bi postulirale izobraževanje starejših kot javno izobraževanje, integrirano v sistem izobraževanja. Zakaj bi ustvarjali izobraževalne strukture in prakse za tiste, »ki so prenehali proizvajati, če ne kar živeti«, in zakaj naj bi bila država odgovorna zanje? Izobraževanje po upokojitvi, po zaključku poklicnega delovanja, tako naj ne bi imelo smisla (Caré, 1981).² V takšnih razmerah je bila profesionalizacija izobraževanja starejših nujna. Proces profesionalizacije se je pričel hkrati s postavitvijo temeljev izobraževanja starejših odraslih v Sloveniji.

OPREDELITEV IN ZNAČILNOSTI PROFESIONALIZACIJE

Pogledi na profesionalizacijo se spreminjajo odvisno od zgodovinskih, ekonomskih, političnih in družbenih razmer. Danes profesionalizacija pomeni ustvarjanje profesionalcev ob pomoči izobraževanja ter hkratno prizadevanje za večjo učinkovitost in večjo legitimnost izobraževalnih praks. Potreba po profesionalizaciji se tako pojavi hkrati v družbenem prostoru, delovnem okolju in na področju izobraževanja (Wittorski, 2008).

Izrazi »profesija«, »profesionalizacija«, »profesionalnost« in »profesionalni razvoj« se redno pojavljajo v povezavi z usposabljanjem izobraževalcev, toda težko bi v strokovni literaturi našli jasno opredelitev teh konceptov in njihovih konceptualnih dimenzij. Sociologi se v vprašanju profesije pričnejo ukvarjati že zgodaj. Dürkheim se že leta 1883 v svoji doktorski razpravi sprašuje o vlogi cehov, ki naj bi bili potrebni za razvoj demokracije v družbi (Dürkheim, 1984). Flexner, ameriški sociolog, za medicino, pravo, profesijo inženirjev navede njihove distinktivne značilnosti, socialnemu delu, ki je bilo v močnem intelektualnem razmahu, pa v svojem nagovoru leta 1915 odreče status polne profesije (McGrath Morris, 2008).

1 Predstavniki poslanskih skupin v slovenskem parlamentu so leta 2019 ob obisku strokovnjakov s Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje izjavili, da za »kvačkanje« ni potrebno, da bi bili izobraževalci starejših odraslih univerzitetno izobraženi!

2 Ko se je starejša študentka pohvalila, da odhaja na študijski obisk v Veliko Britanijo, ji je znanec dejal: »Za kaj vse Evropa zapravlja denar!«

Večina definicij govori o specializaciji znanja, od koder izhaja strokovno natančno in avtonomno delo, kar pomeni, da obstajajo specializirano izobraževanje, deontološki kodeksi in »normativni« nazor, ki ga izvajajo predstavniki profesije (Bucher in Strauss, 1961; Wittorski, 2008). Profesija (slov. stroka) je skupina posameznikov, ki delajo na istem področju, imajo teoretsko znanje, posedujejo etični kodeks, za kar je treba biti izobražen in usposobljen. Še več, skupina ima moč odločanja v povezavi s svojim delom, kar ameriški sociolog Freidson (1970) imenuje »nazor poklica«. Profesionalizacija izobraževanja izobraževalcev starejših je pogosto utemeljena na samoopazovanju izobraževalcev, trdi Schoen (1983), z analizo preteklosti in ciljev za prihodnost, z organizacijo dejavnosti, kar naj izobraževanju starejših zagotovi institucionalni položaj in izvajanje prepoznanega poslanstva.

Profesionalizacija vključuje razvoj in gradnjo kompetenc za opravljanje poklica. Kompetence se izrazijo v dejavnostih posameznih skupin. V institucionaliziranih okoljih kompetence zahtevajo znanje iz različnih ved in virov, na katerih temelji delovanje. Gre za profesionalno logiko, ki nasprotuje tradiciji formalnega univerzitetnega izobraževanja.

Kompetence, ki se gradijo v resničnem profesionalnem okolju, so sprva preproste, nato čedalje bolj zahtevne, pri čemer so utemeljene na celoti vseh virov. Kompetence zajemajo uspešno, preverjeno znanje, takšno, ki je učinkovito in takoj uporabljivo. Kompetence so, ne nazadnje, nenehen projekt (Dubar in Tripier, 1998; Martinet idr., 2001).

K profesionalizaciji najbolj prispevajo izobraževanje akterjev na področju izobraževanja starejših odraslih, raziskovanje, znanstvene in strokovne revije, delujoča civilna združenja in delovanje v javnosti.

Donald Schoen (1983) profesionalizacijo konceptualizira v prepričanju, da bi posamezniki morali razmišljati o svojih profesionalnih dejanjih ne le med dejanji samimi, ampak tudi skozi refleksijo o predhodnih izkušnjah. Več kot ima izobraževalec izkušenj, več tihega znanja ima in lažje se odloča. Izobraževalec se tedaj sprašuje, kaj je storil in kaj bi lahko storil bolje. Izobraževalci, ki opazujejo in reflektirajo svoje delo, so nekdanji udeleženci izobraževanja izobraževalcev, v katerem sodelujejo s svojimi reflektiranimi izkušnjami in predstavitvami svojega dela.

IZOBRAŽEVANJE STAREJŠIH IN S TEM IZOBRAŽEVANJE IZOBRAŽEVALCEV STAREJŠIH RASTETA

Izobraževanje starejših odraslih se profesionalizira tako, da se na profesionalne temelje postavi tako izobraževanje starejših samo kot izobraževanje izobraževalcev starejših. Področji sta namreč med seboj tesno povezani. Gre za vzporedno rast.

Izobraževanje starejših v Sloveniji se je skozi desetletja oblikovalo in spreminjalo, odvisno od zgodovinskih, družbenih, političnih in ekonomskih dogajanj. Odzivalo se je na spreminjanje posameznikov in družbe (Findeisen, 2017b). Z leti je postajalo vse *bolj odprto, družbeno angažirano*, vse bolj utemeljeno na spodbujanju zmožnosti starejših, da

prispevajo k družbenemu razvoju in zadovoljevanju družbenih potreb. Že McClusky poudari, da imajo starejši potrebe po soočanju z življenjem, po izražanju, vplivanju in transcendenci (Hiemstra, 2002). Te potrebe velja imeti v mislih pri razvoju izobraževalnih programov za starejše in na njih opozarjati v izobraževalnih programih za izobraževalce starejših odraslih. Kadar so potrebe starejših zadovoljene, so starejši deležni večje družbene pravičnosti, večje enakosti in kolektivne emancipacije. Takrat ne gre toliko za to, da izobraževanje starejše bogati, marveč za to, da starejši nekaj dosežejo, kar najbolje omogočata *družbeno angažirano izobraževanje in družbeno angažirana umetnost starejših* (Helguera, 2011).

Izobraževanje starejših in njihovih izobraževalcev mora biti kakovostno, če naj odpravi številne slabšalne stereotipe, ki se vesijo nanj in na z njim povezane dejavnosti, češ da izobraževanje starejših ni resno, da je »zgolj« druženje, ker pač starejši »morajo nekaj početi«. Še več, starejši so slabi in nezahtevni učenci, zato se tudi izobraževalcem ni treba pretirano truditi. Takšen je mit. Profesionalnost pa zahteva, da izobraževanje starejših dosega kompleksne cilje, da je znanstveno utemeljeno, da se ob njem krepi individualna in socialna identiteta starejših in izobraževalcev. Profesionalnost pomeni, da ima izobraževanje starejših spremljajoče podporne dejavnosti: izobraževanje izvajalcev, raziskovanje, usmerjanje, svetovanje (Krajnc, 2013). Ne more biti nevtrarno, ne more biti naključna pristočasna dejavnost brez posledic za osebno rast posameznikov in rast skupnosti (Stebbins, 2011).

V Sloveniji se je stanje na področju izobraževanja starejših v zadnjih 20 letih po zaslugi finančne podpore države Slovenije in Evropske unije ter po zaslugi evropskih projektov izboljšalo. Starejši so postali vidna in pomembna obrobna ciljna skupina in njihovi izobraževalci prav tako. Izobraževanje starejših in s tem izobraževanje njihovih izobraževalcev rasteta. To področje opozarja na neenakost spolov, potrebo po ženskem diskurzu v poznejših letih življenja, potrebo po razvoju vizualne pismenosti v izobraževanju starejših, potrebo po spreminjanju varovalnega modela staranja v sociokulturni model (Ličen in Mezgec, 2022), potrebo po medgeneracijskem športu in ustvarjanju kontaktnih območij, opozarja na nizko funkcionalno pismenost starejših odraslih, potrebo po premoščanju digitalne in drugih vrzeli v družbi, potrebo po sodelovanju s strokovnjaki in raziskovalci. Odziva se na stranpoti srebrne ekonomije, ki paradoksalno utrjuje stereotipe o šibkih, krhkih, pomoči potrebnih starejših (Findeisen, 2017a). Opozarja na potrebo po večji družbeni pravičnosti (Fraser, 2011), digitalizaciji poznejših let življenja, poudarja pomen kritične razdalje in emocij v izobraževanju starejših itd. Vsem tem potrebam v Sloveniji sledi tudi izobraževanje izobraževalcev starejših odraslih.

Vzporedno z vse večjim zanimanjem različnih strokovnjakov za vprašanja starejših se veča tudi število študij o izobraževanju starejših in število ustreznih praks. Prednost se daje tistim študijam, ki obravnavajo povezavo med usposabljanjem in izobraževanjem izobraževalcev starejših odraslih, njihovo delovanje in kompetence ter družbeno vključenost njihovega izobraževanja (Sonntag, 2019).

OPREDELITEV IN ZNAČILNOSTI IZOBRAŽEVANJA IZOBRAŽEVALCEV STAREJŠIH

Sintagma izobraževanje izobraževalcev starejših odraslih se nanaša na organizirane izobraževalne dejavnosti, ki so namenjene razvoju odnosa do stroke, znanja, spretnosti, pa tudi ponotranjenju vrednot, ki omogočajo izobraževalcem starejših, da delujejo na svojem področju kolikor le mogoče kritično in ustvarjalno, pa tudi v podporo vlogi, ki jo to izobraževanje ima v družbi (Ollagnier, 2002).

Izobraževanja pa nikakor ni mogoče zvesti zgolj na usposabljanje izobraževalcev starejših odraslih, saj namen izobraževanja ni specializacija za neko delovno mesto, poslanstvo tega izobraževanja je širše: omogočiti izobraževalcem, da ustvarijo kritično razdaljo do svoje vloge in svojega profesionalnega izobraževanja, da ob tem raziščejo tudi druga vprašanja, ki niso ozko vezana na njihovo profesijo, denimo vprašanje socialnih kompetenc. Izobraževanje in usposabljanje mentorjev v izobraževanju starejših je namreč namenjeno pridobivanju profesionalnih kompetenc, pa tudi ustvarjanju družbenih vezi ter osebnosti rasti izobraževalcev.

Izobraževanje izobraževalcev starejših se odziva na njihova specifična pričakovanja in potrebo, da lahko sami evalvirajo svoje izobraževanje in da sodelujejo pri gradnji izobraževalnega programa. Usposabljanje se nanaša na reševanje njihovih problemov, njihovo izkustveno učenje ob doživetih napakah. Strokovno izobraževanje izobraževalcev starejših namreč temelji na načelu, da so ti strokovnjaki razmišljujoči praktiki, če naj uporabimo Schoenove (1983) besede. To dejstvo je vredno razmisleka, saj delo ustvarja priložnosti za učenje. Da lahko delovanje in delo formirata izobraževalce starejših, pa morajo ti razviti zmožnost opazovanja in refleksije.

Za izobraževalce starejših odraslih je motivirajoče, če je izobraževalni program uporaben v praksi pri njihovem strokovnem delu ali/in v zasebnem življenju. Njihova zanimanja se poglobijo, če izobraževanje odslilkava tekoča in anticipirana družbena vprašanja, ki jih načenjajo s svojimi starejšimi študenti.

Četudi si na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje prizadevamo, da bi bili izobraževalci kvalificirani na področju svoje discipline, pa posebno pozornost namenjamo predvsem razvoju njihovih kompetenc, ob tem pa profesionalizaciji izobraževanja starejših, gradnji profesionalne identitete izobraževalcev in konstruiranju skupnega izkustvenega znanja, ki ga ti strokovnjaki pridobivajo pri svojem delu.

ZAČETKI IN RAZVOJ IZOBRAŽEVANJA IZOBRAŽEVALCEV IN VODIJ UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE

Preseneča dejstvo, da se je izobraževanje starejših v Sloveniji pričelo oblikovati s strokovnjaki nevladne organizacije in da je hkrati s tem tam stekel tudi proces profesionalizacije tega izobraževanja, kajti običajno se takšen proces prične s profesionalizacijo discipline, torej v instituciji visokošolskega izobraževanja (Ovesni, 2018). Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje je nastala ob sodelovanju Filozofske fakultete v Ljubljani, a znotraj

civilne družbe. Organizirana je kot mreža večinoma nevladnih organizacij, ki danes šteje 55 univerz, razporejenih po državi. Mreža omogoča stalno izobraževanje izobraževalcev, vodij in osebja ter prostovoljcev univerz, publiciranje ter raziskovanje. Medtem ko je bil čas med letoma 1984 in 1986 namenjen raziskovanju in oblikovanju temeljnih tez izobraževanja starejših, je bilo leto 1986 že namenjeno izobraževanju prihodnjih akterjev na področju izobraževanja starejših. Te teze sem avtorica sprva zajela v svojem Eksperimentalnem programu univerze za tretje življenjsko obdobje (Findeisen, 2010). Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje je bila leta 1986 ustanovljena v okviru Andragoškega društva Slovenije in tako je bila, razumljivo, namenjena tudi izobraževanju izobraževalcev starejših.

Želja je bila, da udeleženci odkrijejo pomen strokovnega izobraževanja: da nekaj izkusijo, naredijo, da nekaj postanejo, pri tem pa razvijejo ustrezne vrednote. Predlog *Programa izobraževanja starejših v Sloveniji* je pripravila Ana Krajnc, izvajali sva ga sprva Ana Krajnc in avtorica (Krajnc, 1991, 1992). Prvo učno občinstvo je bilo sestavljeno iz tistih, ki so se ukvarjali s starejšimi: socialnih delavcev, študentov andragogike, izobraževalcev odraslih z ljudskih univerz, predstavnikov Zveze društev upokojencev Slovenije. Vsebine so ustrezale dejstvu, da v okolju ni bilo izobraževanja starejših, da ga je bilo treba šele uvesti (Findeisen, 2010).

Predlog prvega izobraževalnega programa je Ana Krajnc razdelila na dva dela: *Razvijanje koncepta in modela izobraževanja starejših* in *Programi, namenjeni upokojencem* (Findeisen, 2010; Krajnc, 1991, 1992). Že na tem mestu zasledimo dvojno usmeritev, razvoj področja in vzporedno profesionalizacijo oziroma začetke procesa profesionalizacije novega področja izobraževanja odraslih. V prvi del je avtorica programa vključila organizacijo javne okrogle mize za tretje življenjsko obdobje in seminarjev za usposabljanje mentorjev na temo didaktike v izobraževanju za tretje življenjsko obdobje in temo uvajanja v tretje življenjsko obdobje. Nastal je tudi prevod prve celostne publikacije o novem pojavu *Izobraževanje starejših v Franciji* (1985). V drugem delu je Ana Krajnc (1992) predlagala nekaj tematskih področij, »teme, ki razvijajo nova znanja in zanimanja starejših, teme za premagovanje osebnih težav, teme za sporazumevanje«. Poudarek je bil na kulturi, ki omogoča premik reprezentacij in transformiranje pogleda (Poché, 2000), ter na temah, kot so izboljšanje socialnih odnosov, spoznavanje aktualnih družbenih vprašanj, svetovalno delo za starejše in usmerjanje starejših v obstoječe izobraževalne programe v okolju.

Medtem smo spremljali nastajajočo prakso, nestrukturirano zapisovali spoznanja, beležili ilustracije spoznanj in primere iz prakse. Študenti andragogike so svoje raziskovalne naloge posvetili izobraževanju starejših. Brali smo književna dela, se pogovarjali, sklepali. Strokovne literature je bilo malo, kar nam je tudi pomagalo, da smo lahko razvijali avtentične izobraževalne programe za starejše študente kakor tudi za izobraževalce starejših ali za obe skupini hkrati (Findeisen, 2010, 2017b). Usposabljanje in izobraževanje izobraževalcev se nadaljuje. Naj navedem le nekaj nedavnih primerov tem: Kako postati dober mentor starejšim odraslim (2021); Delovati ustvarjalno in psihološko obvladovati epidemijo (2021); Raziskovalno učenje na univerzah za tretje življenjsko obdobje: zakaj, kako in za

koga (2022); Kakovostno in s skupnostjo povezano izobraževanje starejših (2022); Mesto živi v ljudeh. Pogledi starejših. Predstavitev modela raziskovalnega učenja in delovanja študentov Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje (2020); Strokovni posvet mreže SUTŽO: Osebn in družbeni pomen izobraževanja na daljavo (2020) itd. Že naslovi izobraževalnih srečanj pričajo o izobraževanju za gradnjo profesionalnih kompetenc (gl. Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, 2023).

Iz izkušenj izobraževalcev starejših smo izpeljali posplošitve, ki so imele omejeno posploševalno vrednost, a so pomagale graditi korpus specifičnega znanja, ki smo ga potrebovali. Čez leta smo spoznanja potrdili s teorijami, kot so teorija dejavnosti, teorija dezangažiranja, teorija kvalitete življenja, teorija identitete, teorija javnega prostora in druge (Findeisen, 2019). Teorija družbene pravičnosti Nancy Fraser (2011) se sicer ne nanaša na vprašanja starejših, a jih vseeno ilustrira. Za teorijo velja, da je dobra, če zmore razložiti sedanost in napovedati prihodnost. V primeru Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje pa smo s teorijami želeli validirati preteklost, razumeti sedanost in napovedati prihodnost izobraževanja starejših in izobraževanja izobraževalcev starejših odraslih.

IZOBRAŽEVANJE IZOBRAŽEVALCEV STAREJŠIH ODRASLIH DANES

Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje je danes zaščiten koncept in model. Članice mreže Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje se zavežejo k izpolnjevanju pogojev pristopa in pripadanja mreži ter delovanja v njej. V zameno dobijo svetovanje, strokovno podporo, izobraževanje izobraževalcev. Vabljeni so k sodelovanju in skupnemu konstruiranju specifičnega znanja na področju izobraževanja izobraževalcev starejših ter k skupnemu delovanju. Imajo dostop do specializirane knjižnice.

Danes je Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje nevladna stanovska organizacija in hkrati organizacija državljanov. Ima štiri sekcije: mrežo univerz za tretje življenjsko obdobje (55 univerz po Sloveniji), Univerzo za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani, Inštitut za raziskovanje in razvoj izobraževanja ter Inštitut za disleksijo. Doslej je sodelovala v več kot 35 evropskih projektih na temo starejših odraslih. Ukvarja se z izobraževanjem starejših, izobraževanjem o starejših, usposabljanjem za prostovoljstvo v kulturi (razvila je mrežo kulturnih mediatorjev v muzejih, bolnišnicah, botaničnih vrtovih). Ukvarja se z založništvom specializiranih publikacij in ima specializirano knjižnico. Ima tudi lastne strokovne in znanstvene publikacije (Findeisen, 2013). Je članica slovenskih in mednarodnih organizacij na področju izobraževanja in družbene participacije starejših. Ustvarila je možnosti za predajanje, izmenjavo in konstruiranje znanja za izobraževalce različnih starosti, vodi usposabljanje za specializante na področju izobraževanja starejših. Ima svoj mednarodni bionalni *Festival znanja in kulture starejših*. Je tudi sedež usposabljanja študentov andragogike za področje izobraževanja starejših. O njej in njenem delovanju obstajajo raziskovalne diplomske, magistrske in doktorske naloge. Univerza daje sočasen poudarek kognitivnim in akcijskim ciljem, vse več poudarka namenja državljskemu delovanju starejših (Findeisen, 2009).

Izobraževanje izobraževalcev starejših v Sloveniji se razmahne in postane nekakšna izobraževalna avantgarda z razširitvijo vseživljenjskega izobraževanja in učenja v praksi, ki so ju narekemale številne družbene prekinitev, kot so osamosvojitve Slovenije, prehod iz socialističnega v kapitalistični način gospodarjenja, vstop v Evropsko unijo, digitalizacija, nastop novih vladajočih družbenih skupin in zavedanje o tem, da smo postali dolgoživa družba. Izobraževalci starejših odraslih za izobraževanje starejših niso formalno kvalificirani – četudi je na Filozofski fakulteti v Ljubljani Nives Ličen začrtala študijski predmet, namenjen zgolj izobraževanju starejših –, zato je toliko pomembnejše iz izobraževanjem izobraževalcev starejših podpreti kompetence, ki jih ti potrebujejo pri svojem delu.

Univerzitetna diploma je bila nekoč sama zase cilj, pomenila je izobraženost, znanje, znanost. Univerzitetna diploma je delovala kot zagotovilo modrosti v kulturi klasične filozofije, v svetu, kjer so se stikali lepota, resničnost in dobro. Danes družbena in ekonomska uspešnost prihajata tudi po drugih poteh. To ne pomeni, da družbeno potrjeno znanje nima veljave, temveč da ima veljavo le v primeru, če je v oporo profesionalnim kompetencam, kar velja tudi za izobraževanje izobraževalcev starejših odraslih. Še več, danes ni dovolj, da izobraževalci starejših vedo, če hkrati tega vedenja ne znajo pripeti na svoje profesionalno delo, če niso dejavni in podjetni akterji. Če nimajo zmožnosti, da se aktivno angažirajo, da vodijo akcije, jih izpeljejo, če se ne znajdejo v novih situacijah, se ne znajo odločati in reševati problemov, na katere naletijo. Vse to so sestavine kompetenc, profesionalizma in želje po uspehu.

Kompetence so v strokovni literaturi opredeljene različno, vključujejo pa disciplinarno znanje, zmožnost prenosa teoretičnega znanja v prakso, zmožnost konceptualizacije z izkustvom pridobljenega znanja. Sem spada torej teoretsko in praktično znanje ter spadajo odnosi. Sem spadajo številna vidna in tiha znanja (Lichtenberger, 1999). Kompetence izobraževalcev starejših, ki jih na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje podpiramo z izobraževanjem izobraževalcev, so različne, odlikavajo pa individualne in družbene potrebe, na katere se odziva izobraževanje starejših (Findeisen, 2009).

Izobraževalec ali izobraževalka starejših odraslih ima disciplinarno – s področja več ved – in izkustveno znanje; zna analizirati potrebe, želje, zanimanja in aspiracije starejših; zna programirati izobraževanje tako z vidika vsebin kot izvedbe; obvlada diskusijsko in druge metode, tudi metodo predavanja; spozna metode izobraževanja na daljavo. Skrbi za doseganje ciljev izobraževalnega programa; sproža primarno motivacijo za učenje pri starejših študentih; pozna starejše in značilnosti njihovega življenjskega obdobja; obvladuje medsebojne odnose in skupinsko dinamiko. Zna se približati skupinam s posebnimi potrebami; je informiran o spreminjanju družbe in zna analizirati družbene pojave; je zmožen učenja in obvladovanja novih tehnologij; je vizualno pismen; zna grafično oblikovati besedila in opremljati publikacije; zna delati filme; ima komunikacijske, socialne in svetovalne spretnosti; obvlada materni jezik in tuje jezike; je seznanjen s temeljnimi raziskovalnimi metodami; je podjeten, vedoželjen.

Naštete in še druge kompetence razvijamo z izobraževalnimi programi za izobraževalce starejših odraslih, vodje, osebe in prostovoljce univerz za tretje življenjsko obdobje. Gradnja kompetenc poteka v 80-urnih programih za izobraževalce odraslih, ki naj postanejo specialisti za področje, in v treh celodnevni izobraževalnih srečanjih letno ter na mednarodnih konferencah, ki jih občasno organiziramo, pa tudi znotraj evropskih in drugih projektov. Ob *mednarodnem Festivalu znanja in kulture starejših* tečejo posveti, namenjeni izobraževalcem starejših. Ti imajo tudi možnost, da se priključijo izobraževalnim programom za starejše študente in tako skupaj z njimi postanejo študenti.

Pomembno je, da so izobraževalni programi široko dosegljivi na spletu, v tiskanih publikacijah, filmih, videoposnetkih in drugače. Pomemben vir izobraževanja izobraževalcev je tudi *spletna platforma* oziroma programi spletne univerze za tretje življenjsko obdobje. Še več, izobraževanje starejših in izobraževalcev podpiramo s periodično publikacijo *Mentor in znanje*, kjer obravnavamo tekoča vprašanja izobraževanja starejših, s tematskimi članki v strokovnih in znanstvenih revijah (gl. Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, 2023).

OD PROFESIONALIZACIJE K IZGRADNJI PROFESIONALNE IDENTITETE

Profesionalizacija močno pripomore k izgradnji identitete v izobraževalnem okolju in je v tesni povezavi z uvajanjem boljših delovnih postopkov (Wittorski, 2008).

Lahko trdimo, da vseživljenjsko izobraževanje in učenje pomenita ozaveščanje o tem, da človek nikoli ni dokončan, da je nenehno v nastajanju, in o tem, da obstaja velika povezanost življenja z učenjem. Dubar (1991) poudari, da izobraževanje odraslih pomaga graditi, razgrajevati ter znova graditi profesionalne in socialne identitete. Posledično trdimo, da izobraževalci starejših odraslih s pridobivanjem kompetenc ne pridobivajo zgolj kompetenc, marveč vstopajo v proces transformacije identitete ob pomoči reprezentacij, ki se ustvarijo, in diskurza, ki se organizira ob novih dejavnostih (Mucchielli, 2015).

ZAKLJUČEK

Izobraževanje starejših odraslih daje poln smisel vseživljenjskemu izobraževanju in učenju. Ima svoje posebnosti, z vidika profesionalizacije in kompetenc pa prispeva tudi k premisleku o pomenu formalnega izobraževanja. Profesionalni razvoj in osebnotna rast, akademsko in izkustveno znanje so del nečesa širšega – kroženja znanja in mreženja. Profesionalni razvoj danes temelji na tem, da je teoretsko, disciplinarno znanje v tesni povezavi z razvojem profesionalnih kompetenc razmišljujočih praktikov; da je znanje izobraževalcev starejših, ki se konstruira v sodelovanju, na razpolago, da je dosegljivo na spletu in drugod, da se lahko širi in se bogati. Profesionalizacija izobraževanja starejših (izobraževanje izobraževalcev) pripomore k institucionalizaciji tega področja izobraževanja odraslih pa tudi k premagovanju mitov in slabšalnih stereotipov o starosti, starejših, njihovi družbeni vključljivosti in participaciji ter spodbuja spreminjanje družbene vrednosti starejših.

LITERATURA IN VIRI

- Bucher, R. in Strauss, A. (1961). Professions in process. *American Journal of Sociology*, 66(4), 325–334. <https://doi.org/10.1086/222898>
- Caré, P. (1981). *Retraite et formation: Des universités du 3ème âge à la formation permanente*. Education permanente/EreS.
- Dubar, C. (1991). *La socialisation, construction des identités sociales et professionnelles*. Colin.
- Dubar, C. in Tripier, P. (1998). *Sociologie des professions*. Colin.
- Dürkheim, E. (1984). *The division of labour in society*. Macmilan Publishers.
- Findeisen, D. (2009). Izobraževanje starejših odraslih in pomen njihovega izobraževanja za njih same ter družbo. *Andragoška spoznanja*, 15(3), 12–21. <https://doi.org/10.4312/as.15.3.12-21>
- Findeisen, D. (ur.). (2013). *Posebnosti izobraževanja starejših*. Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje. <https://www.utzo.si/wp-content/uploads/2015/09/posebnosti-izobra%C5%BEevanja-starej%C5%A1ih.pdf>
- Findeisen, D. (2017a). *Koncept in praksa srebrne ekonomije: Smo na pravi poti?* [predstavitev na konferenci]. 2. posvet o srebrni ekonomiji SUTŽO. <https://www.utzo.si/wp-content/uploads/2017/06/Koncept-in-praksa-srebrne-ekonomije.pdf>
- Findeisen, D. (2017b). Oranje in utrjevanje poti k družbeno zaznani in prepoznani dejavni starosti. V M. Šorn (ur.), *Starost – izživi historičnega raziskovanja* (str. 279–294). Inštitut za novejšo zgodovino. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/43001-44000/43121/vpogledi_18-splet.pdf
- Findeisen, D. (2019). *Older adult education is not just casual leisure time* [predstavitev na konferenci]. European Society for Research on the Education of Adults (ESREA), Education and Learning of Older Adults (ELOA), Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. <https://www.utzo.si/wp-content/uploads/2019/10/DANET-ELOA.pdf>
- Fraser, N. (2011) *Qu'est-ce que la justice sociale: Reconnaissance et redistribution*. La Découverte.
- Freidson, E. (1970). *Profession of Medicine: A study of the Sociology of Applied Knowledge*. Harper and Row Publishers Inc.
- Helguera, P. (2011). *Education for socially engaged art: A materials and techniques handbook*. Jorge Pinto Books.
- Hiemstra, R. (2002). Howard McClusky and educational gerontology. *The encyclopedia of pedagogy and informal education*. <https://infed.org/mobi/howard-mcclusky-and-educational-gerontology/>
- Izobraževanje starejših v Franciji: Poročilo za četrto mednarodno konferenco o izobraževanju odraslih*. (1985). UNESCO; Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje.
- Krajnc, A. (1991). The third age university in Slovenia. *Journal of Educational Gerontology*, 6(1), 31–48.
- Krajnc, A. (ur.). (1992). *Kako smo snovali Slovensko univerzo za tretje življenjsko obdobje*. Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje.
- Krajnc, A. (2013). Mentorji in mentorstvo. V A. Krajnc, D. Findeisen, N. Ličen, M. Ivanuš Grmek in J. Kunaver, *Posebnosti izobraževanja starejših* (str. 61–89). Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje.
- Lichtenberger, Y. (1999). La compétence comme prise de responsabilité. V G. Vergnaud (ur.), *Entreprises et compétences: Le sens des évolutions* (str. 69–85). Les cahiers du club CRIN.
- Ličen, N. in Mezgec, M. (ur.). (2022). *Homo senescens: Dolgoživost in izobraževanje starejših*. Založba univerze v Ljubljani.
- Martinet, M. A., Raymond, D. in Clérmond, G. (2001). *La formation à l'enseignement*. Gouvernement du Québec, Ministère de l'éducation.

- McGrath Morris, P. (2008). Reinterpreting Abraham Flexner's speech Is social work a profession? Its meaning and influence on the Field's early professional development. *Social Service Review*, 82(1), 29–60. <https://doi.org/10.1086/529399>
- Mucchielli, A. (2015). *Individual identity and contextualizations of self*. Le philosophoire.
- Ollagnier, E. (2002). Les pièges de la compétence en formation d'adultes. V J. Dolz (ur.), *L'énigme de la compétence en éducation* (str. 183–201). De Boeck Supérieur. <https://doi.org/10.3917/dbu.dolz.2002.01.0183>
- Ovesni, K. (2018). Professionalization of the field of adult education in former Yugoslavia. *Andragoška spoznanja*, 24(4), 19–36. <https://doi.org/10.4312/as.24.4.19-36>
- Poché, F. (2000). *Reconstruire la dignité*. Les éditions de la chronique sociale.
- Schoen, D. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Basic books.
- Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje. (2023). *Usposabljanje in izobraževanje*. <https://www.utzo.si/usposabljanje/>
- Sonntag, M. (2019). La formation continue des adultes en France. *Les Sciences de l'éducation - Pour l'Ère nouvelle*, 52(2), 101–122. <https://doi.org/10.3917/lse.522.0101>
- Stebbins, R. (2015). *Serious leisure: A perspective for our time*. Aldine Transaction Publications.
- Wittorski, R. (2008). La professionnalisation. *Savoirs*, 17(2), 9–36. <https://doi.org/10.3917/savo.017.0009>